

REDAKTORIUS IR PRADEDANTIS VERTĖJAS

Pastaruoju metu įvairaus masto vertėjų pasitarimuose vis dažniau keliamas klausimas apie augančią vertėjų kartą. Toks jau gyvenimo dėsnis, kad vyresnieji darbininkai iš aktyvios veiklos traukiasi, o juos pakeisti turi nauji. O nauji, tai jauni žmonės, ir reikės daug laiko ir pastangų, kol jie iš tiesų galės tęsti vyresniųjų darbą. Šiuo atžvilgiu mūsų darbas specifinis. Daugelio sričių specialistai gali pakeisti vienas kitą be ilgesnio pasiruošimo, o vertėjui, redaktoriui išaugti reikia kelerių metų. Apie vertėjo darbą neįmanoma kalbėti atsietai nuo leidyklos.

Ankstesnioji vertėjų karta augo šiek tiek kitokiomis sąlygomis negu mes, jų neginė ta baisi sparta, kokią jaučiame šiandien. Mūsų dienų literatūrinio, kaip ir viso gyvenimo tempai tokie dideli, jame kas dieną tiek daug nauja, jog mes, vos spėję susipažinti su vienu autoriumi, išgirstame apie kitą, o kol knygą išverčiame ir ji išeina, ir visai toli būname atsilikę. Taigi į leidybinius planus iš to didelio literatūros srauto stengiamasi įtraukti tik reikšmingiausius, geriausius kūrinius, o kas geriausia — paprastai ir sunkiausia. Ir vertėjas, vos tik pradėdamas darbą, dažniausiai gauna tokią knygą, kokia pasitaiko. Iš savo, redaktoriaus, darbo praktikos galiu pasakyti, kad neretai pradedančiam vertėjui darbas tenka toli

gražu ne pagal jėgas, nes nėra galimybių kiekvienam pradėti nuo lengvo. Natūralu, kad gavęs suredaguotą rankraštį, dažnas visai sutrinka, nes pasiklysta tarp redaktoriaus taisymų ir pastabų ir, žinoma, moralinio pasitenkinimo nepajunta. Iš visų tų pastabų nepatyrusiam žmogui pačiam tikrai sunku atsirinkti, ką jis privalo išiminti kaip neginčijamas taisykles, kas ateis savaime vėliau, įgijus patirties, o kas yra atsitiktinė smulkmena. Štai nuo to redaktorius ir turėtų pradėti dirbti su vertėju, nes vienas dalykas, kas popieriuje parašyta, ir visai kitas — gyvas pašnekesys. Juk tik konkretus darbas gali duoti vertėjui apčiuopiamos naudos. Deja, turime su gailesčiu pasakyti, kad gamybiniai terminai redaktorių taip spaudžia, jog laiko tokiam darbui nelieka. Leidykloje darbas su vertėju visai sutapatinamas su rankraščio paruošimu gamybai. Redaguojant pirmą antrą vertėjo darbą, būtina duoti bent kiek daugiau laiko, kad būtų galima skirti dėmesio ir žmogui, ne tik rankraščiui. Juk vertimai išilieja į bendrą knygų srautą ir jų negalime pažymėti ženklu, kad tai pirmas vertėjo darbas.

Puiki proga su vertėjais padirbėti, kai vieną knygą verčia keli, pavyzdžiui, šiuo metu leidžiamoje novelių serijoje. Juk jeigu ne visai tie patys, tai panašūs klausimai kyla daugeliui. Tuo įsitikinau, kai suredaguavusi anglų noveles, kurias vertė net septyni pradedantys vertėjai, pamėginau apibendrinti klaidas. Tada visi susirinkome ir pasišnekėjome. Pasirodė, kad šnekėti tikrai buvo apie ką, sumanymas pasiteisino. Dirbdami drauge, radome vieni kitų pažodžiškai išverstų sakinių, panagrinėjome ištisas sudėtingesnes

pastraipas, išrinktas iš įvairių novelių, ir vertėjai patys pastebėjo, kur nevykusiai perteikta mintis, neteisingas loginis sakinio kirtis, kur frazė negailestingai nuskurdinta. Daug dar išsiaiškinome tokių klaušimų, kurių nerasi teoriniuose straipsniuose nei vadovėliuose, nes jie iškyla tik praktiniame darbe ir kas kartą kiti. Tokį pašnekesį ar aptarimą savam specialistų (anglistų, germanistų) rate galima suorganizuoti suredaguvus bet kurį rankraštį. Juk visada naudinga pasidomėti iš klaidų.

Iš savo darbo praktikos galiu pasakyti, kad turime vertėju, išvertusių jau ne vieną dešimtį knygų, o žiūrėk, iš jų rankraščių reikia šluote šluoti elementariausias klaidas, taisyti tokius dalykus, kuriems jokių mokslinių teorijų nereikia — paprasčiausiai tada, kai buvo laikas, į tai niekas neatkreipė dėmesio.

Tačiau esti ir tokių vertėjų, kurie, įteikę leidyklai rankraštį, manosi jau viską atlikę, su redaktoriumi dirbti jiems atrodo visai nebūtina. Tada, žinoma, redaktoriaus darbas lieka atliktas tik sau — iš pokalbio su vertėju aiškiai matai, jog į tavo taisymus jis neįsigilino, gerai, jei iš viso peržvelgė. Ir išeina taip, kad žmogus išvertęs daug, patirtis lyg ir nemaža, o sudėtingos, sunkesnės knygos versti nepajėgus, nes jis vos pradėjęs dirbti buvo įsitikinęs, jog yra įkopęs į reikiamą aukštumą.

Kokios būdingiausios klaidos jaunųjų vertimuose?

Bene blogiausias dalykas, kai vertėjas neįstengia išsiaiškinti originalo teksto, pasiklysta jo labirintuose. Žinoma, jei autoriaus stilius nesudėtingas, kūrinys lengvai perkandamas, tada dar pusė bėdos. Bet susi-

dūrus su povandeninėmis semantinėmis uolomis, sutikus ilgus periodus, netenkama pagrindo po kojom. Tada, žiūrėk, sakiniai neleistinai suskaldomi, dingsta autoriaus stiliaus specifika, neretai iškreipiama ir pati mintis. Dar didesnė bėda, kai vertėjas viską supratus, nieko nepraleidęs ir visus žodžius pavyzdinčiai surikiavęs, bet nesugebėjęs pajusti kūrinio nuotakos. Tada su juo ir prasideda nebyli diskusija. Jis jaučiasi išvertęs visai gerai, nes ir redaktorius iš esmės beveik nieko nepataisęs. Iš tiesų tokio darbo pataisyti neįmanoma, jį reikia dirbti iš naujo, ir vertėjui išaiškinti šito neįmanoma, jeigu jis, išvertęs visą knygą, taip ir nepajuto jos dvasios. Juk tai tas pats, kaip muzikinį kūrinį pagroti be klausos.

Daug kalbama dėl pažodiškumo. Aš pradedančio vertėjo už tai labai nesmerkiu. Juk jis, savaime suprantama, stengiasi neatitolti nuo originalo, išversti sąžiningai, o tada nejučiom ir atsiranda ši bėda. Juk pripažinkime, ir patyrusiam vertėjui dažnai sunku rasti tą pusiausvyros tašką tarp pažodiškumo ir adekvatumo. Be abejo, į tai vertėjo dėmesys turi būti griežtai atkreipiamas nuo pirmųjų darbų, nes jeigu jis šito nepajus, laikui bėgant tai taps didele yda. Juk pažodiškumas — tai slydimas teksto paviršiumi, toks vertimas visada bus bespalvis. Tačiau šitai bėdai įveikti reikia bent kiek praktikos.

Visi šie ir dar kiti trūkumai pamažu dingsta, gabiam vertėjui stropiai dirbant ir gilinantis į darbo paslaptis, o pirmieji vertimai taip ir lieka pirmieji, juose aiškiai jaučiama įgūdžių, patirties stoka. Tai labai akivaizdžiai mums matyti dabar, kai senus ver-

timus ruošiamo pakartotiniam leidimui Pasaulinės literatūros bibliotekoje. Jei kūrinys neverčiamas iš naujo, o taisomas, jis ir lieka tik pataisytas.

Vertėjas neišaugs, jei nedirbs pats. Bet ir redaktoriaus indėlis į šį bendrą triušą yra nemažas: juk be jo neišėjo nė viena knyga, jis tą pradedantį žmogų veda po laiptelį aukštyn, kiekvienam atiduodamas dalelę savo proto ir širdies.